

Tilshunoslikda anakoluf tushunchasi haqida

Jo'rayeva Nodira Abdujamil qizi

Annotatsiya: So'nggi yillarda mamlakatimizda va chet ellarda stilistik masalalarga katta e'tibor berilmoqda. Ammo tilshunoslikning alohida sohasi sifatida stilistika hali ham kam rivojlangan. Agar zamonaviy xitoy tilining stilistikasiga murojaat qilsak, unda ko'plab bo'shliqlar, o'rganilmagan tomonlar ham mavjud. Shunday o'rganilmagan hodisalardan biri anakolufdir. Anakoluf - uzilishdan keyin gapning sintaktik tuzilishi va ko'zda tutilgan ma'nosi o'zgaradigan semantik mazmundagi iboralardir. Keng ma'noda anakoluf o'quvchilar va tinglovchilarni chuqur o'ylashga undash maqsadida ritorik figura sifatida ishlatiladi.

Kalit so'zlar: anakoluf, stilistik hodisa, grammatik me'yor, sintaktik me'yor, emotsional aksent, mantiqiy ma'no, og'zaki nutq, soletsizm, amfiboliya.

Abstract: In recent years, great attention is paid to stylistic issues in our country and abroad. But stylistics as a separate branch of linguistics is still underdeveloped. If we turn to the stylistics of modern Chinese, there are many gaps, as well as unexplored aspects. One such unexplored phenomenon is anakoluf. Anakoluf are phrases with a semantic content that change the syntactic structure and intended meaning of a sentence after a break. In a broad sense, the anakoluf is used as a rhetorical figure in order to encourage students and listeners to think deeply.

Keywords: anakoluf, a stylistic phenomenon, a grammatical norm, a syntactic norm, an emotional accent, a logical meaning, an oral discourse, a socialism, an amphibian.

Shoirlarning she'riy satrlarida ko'pincha kelishiklarning, shaxs-son qo'shimchalarining va fe'l shakllari o'rtasidagi nomuvofiqlikni, shuningdek, adabiy tilning morfologik yoki grammatik me'yorlarini buzilishini topish mumkin.

Masalan, rus she'riyatining boshlanishida, adabiy she'r shakllanganida va rus adabiy tilining shakllanish jarayoni tugaganida, 18-asr shoirlari uchun lingvistik, sintaktik, metrik va boshqa me'yorlarni buzish odatiy hol edi. Ulardan ba'zilari qabul qilindi, boshqalari tavsiya qilindi, boshqalari esa butunlay rad etildi. Vaqt o'tishi bilan she'riyatda daho shoirlar paydo bo'ldi, til kengaydi va o'zgardi, yangi me'yorlar joriy etildi, ruscha so'z va satrlarga talablar oshdi, she'riyatning o'zi o'zgardi. 21-asrga kelib zamonaviy shoirlar ijodida she'riy obrazlarning barchasi hanuzgacha uchraydi, ulardan she'riyatimiz hech qachon qochib qutula olmaydi.

Adabiyotda hikoyaga hazil va xushchaqchaqlik keltiradigan ko'plab usullar mavjud. Komik effekt yaratish uchun mualliflar giperbola va litota, oksyumoron, kalambur kabi badiiy vositalarga murojaat qilishadi. Shu maqsadda ishlatiladigan yana bir qiziqarli hodisa - bu anakoluf. "Anakoluf" atamasi qadimgi yunon tilidan kelib chiqqan. "Anakoluthon" so'zi ikkita so'zdan hosil bo'ladi: "an" – inkor yuklamasi va "koluthein" - "ergashish" ma'nosini bildiradi. Shunday qilib, uni "mos kelmaydigan, nomuvofiq" deb tarjima qilish mumkin. Anakoluf - bu lingvistik me'yorlarni (grammatik, sintaktik va boshqalarni) tasodifiy yoki qasddan buzilishidan iborat nutq figuralari sifatida tushuniladi. Anakoluf bu: 1) jumlaning mantiqiy yoki sintaktik to'g'riligini ixtiyoriy yoki qasddan (ayniqsa, nutqiy nutqga taqlid qilish uchun) buzish; 2) grammatik me'yorlarga zid ravishda so'zlarni tushirib qoldirish yoki ma'noga ko'ra so'z birikmalarining qismlarini bog'lashdan iborat uslubiy figura.¹

Anakoluflar ko'pincha tasodifan yuzaga keladi. Odatda, ularning "mualliflari" ergash gapni gapning asosiy qismi bilan qanday muvofiqlashtirishni deyarli bilmaydigan

¹ Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов. – М., 2006. – С.76.

yarim savodli odamlardir. Biroq, taniqli yozuvchilar ham bunday figura bilan tanish edilar va uni faol ifoda etish uchun ishlatishgan. Mantiqni buzgan holda ibora qurish hissiy aksent yaratadi deb ishonishgan. Yozuvchilar anakoluflarga tezlikni pasayishi deb qarashgan - o'quvchilarni ularning yordami bilan "sekinlashishga" majbur qilishgan.

Anakoluf - uzilishdan keyin gapning sintaktik tuzilishi va ko'zda tutilgan ma'nosi o'zgaradigan semantik mazmundagi iboralardir. Keng ma'noda anakoluf o'quvchilar va tinglovchilarni chuqur o'ylashga undash maqsadida ritorik figura sifatida ishlatiladi. Muallif o'z fikrlarini shunday ifodalaydi: ibora yoki jumla xulosasida u atayin boshida belgilangan grammatik va mantiqiy sxemaga rioya qilmaydi. Natijada, ifoda kutilmaganda tugaydi; yozishda u qismlarga ajratilgan sintaktik tuzilishga o'xshaydi. Fikrlash oralig'i ba'zan sintaktik qismlarni chegaralaydigan chiziqcha (-) bilan ko'rsatiladi. Bu, masalan, "Yaxshi narsa - bu haqida o'ylab ko'r" italyan maqolida uchraydi, bu esa odamni to'g'ri tanlov qilishga undaydi. Ingliz shoiri Jon Miltonning "Lusidas" (1638) she'rida ham anakoluf qo'llaniladi: "Agar siz u yerda bo'lganingizda - bu nima qila olar edi?" Istamay shakllangan anakoluf gap tuzilishidagi xato deb hisoblanadi.

Anakoluf badiiy adabiyotda emotsional aksent yaratish, nutqning ekspresivligini oshirish uchun ishlatiladi. Kontekstga qarab, anakoluf quyidagilar uchun ishlatiladi: gapdagi so'zlarni qoldirib nutqni qisqartirish; og'zaki nutq uslubiga taqlid qilish; xarakterning hissiy holatini ta'kidlash (ko'pincha - hayajon); tilni yaxshi bilmaydigan personaj nutqining xususiyatlari; ifodaning kulgili effektini yaratish; nutqqa lirik rang berish.

Anakoluf so'zlashuv nutqida tez-tez uchraydi, bu yerda so'zlovchi avval bir narsani aytadi, to'xtayadi, so'ngra to'satdan va tutashmasdan davom etib, boshqa fikrni bildiradi. Tinglovchilar jumlaning birinchi qismiga ahamiyat bermaydilar deb taxmin qilinadi, garchi ba'zi hollarda anakolufning mantiqiy qismlari ekspressiv xarakterli ifodaning to'liq ma'nosini tashkil qiladi.

Ko'pincha anakoluf hikoyaga kulgili elementni kiritish uchun ishlatiladi. A.Chexovni Anakoluflar hukmdori deyishadi. Ehtimol, anakolufning eng taniqli va tez-tez tilga olinadigan namunasi uning "Shikoyatlar kitobi" hikoyasida mavjud, masalan:

Ushbu stantsiyaga yaqinlashib, derazadan tabiatga qarab, shlyapam uchib ketdi.

²Ushbu iboradagi asosiy va ergash gaplar muvofiqlashtirilmagan. Agar ushbu asar syujetini yodga olsak, yozuvchi ushbu xato yordamida personajning o'z bilimini ko'z-ko'z qilish va o'zini bezakli ifoda etishga urinishini masxara qilganini tushunamiz.

Ba'zi mualliflar anakolufdan keng tarqalgan nutqqa, savodsizlikka, chet elliklar yoki bolalarning nutqiga va har qanday mahalliy iboralarga taqlid qilish uchun foydalanadilar.³

Anakoluflar kundalik hayotda ham keng tarqalgan. Masalan, siz eshitishingiz mumkin: "Men limon kabi charchadim va it kabi siqib olindim". Bu belgilangan ifodani qasddan buzishdan boshqa narsa emas. Ushbu shaklda ishlatilsa, u hazil ta'mini oladi va hazil vazifasini bajaradi. Shunday qilib, anakoluf turli maqsadlarda ishlatilishi va hikoyaga kulgili, satirik, ayblovi yozuvini berishi mumkin. Ushbu nutq figurasi nasr va she'riyatda tez-tez uchraydi, hatto kundalik hayotda ham ba'zi gaplarda uchratishimiz mumkin.

Anakoluflardan taniqli rus yozuvchilari - nafaqat Bulgakov va Chexov, shuningdek, buyuk adabiyot ustalari - A.Pushkin, N.Gogol, M.Lermontov, F.Tyutchev, L.Tolstoy, V.Mayakovskiy, S.Yesenin, V.Pasternak va boshqalar orasida uchraydi. Chet el klassiklari, masalan, Joys va Folknerlar ham ushbu texnikani yaxshi bilishadi. Anakoluf bu yozuvchilar tomonidan kulgili effekt va hissiyotni oshirish, shuningdek, qahramonlarning savodsizligi va bexabarligini ko'rsatish uchun ishlatilgan. Masalan:

Xudoga astoydil ibodat qilib,
Litseyga urra deb baqirib,
Kechirasiz, birodarlar, men yo'lga,

² Чехов А.П. Полное собрание сочинений и писем. – М.: "Наука", 1975. – С.55.

³ Горелов В.И. Стилистика современного китайского языка. – М., 1979. – С.13.

Uxlaydigan vaqt keldi sizga.⁴

Bu yerda birinchi va ikkinchi juftlik o'rtasida so'zlar (aytaman) yo'qolgan, ikkinchi juftlik to'g'ridan-to'g'ri nutq kabi berilgan, aslida qo'shtirnoqqa olinishi kerak edi. Ushbu satrlarda anakoluf shundan iboratki, dastlabki ikkita satr ikkinchi kupletga qo'shilgan nutqqa vositachilik aloqasiz bog'langan.

Boshqa bir misol:

Va o'rmondan hayvonlar tomosha qilish uchun yugurib kelishadi

Okean qanday bo'ladi va uni yoqish issiqmi?⁵

Yuqoridagi she'rda shoir "uni yoqish issiqmi?" jumlasini qo'llab anakoluf hosil qilgan. Aslida bu gap oldingi gapga ma'no jihatdan umuman mos kelmaydi. Bundan tashqari jumlaning o'zi ham mantiqiy jihatdan tushunarsiz. Bu she'rning hissiy bo'yoqdorligini oshiradi hamda o'quvchini biroz to'xtashga, o'ylashga majbur qiladi. Quyida ma'no jihatdan nomuvofiqlik asosida yuzaga kelgan anakolufni ko'rishimiz mumkin:

Va men ovozimni yo'qotmaslik uchun jimman,

Siz bilan birga qalbimizdagi bu titroq.⁶

Mayakovskiy o'zining "Men o'zim" tarjimai holida quyidagi A.ni o'z ichiga oladi: "Men shoirman. Bu qiziq narsa. Men bu haqda yozyapman. Men Kavkaz tabiatidagi go'zalliklarni ham yaxshi ko'ramanmi yoki qimor o'ynayapmanmi"

"Abadiy sovuq, abadiy erkin, sizning vataningiz yo'q, sizda surgun yo'q."⁷ (Lermontov) (agar birinchi so'zlar manzillar sifatida emas, balki alohida ta'riflar deb hisoblansa, ularning aniqlangan olmoshlari bilan kelishuvi buzilgan; gapning davomi

⁴ Пушкин А.С. Собрание сочинений. Том 2. ГИХЛ. – М., 1959. – С.48.

⁵ Крылов И.А. Сочинения в двух томах. – М.: "Гос. изд-во художественной литературы", 1955. – С.113.

⁶ Maykov A.N. Poems. – Br.: Strelbytskyy Multimedia Publishing, 2018. – P. 119.

⁷ Лермонтов С. [Тучи \(«Тучки небесные, вечные странники...»\) // Полное собрание стихотворений в 2 т. – Л., 1989. – С. 37.](#)

quyidagicha bo'lishi kerak edi: ... siz ...) ... Ko'pincha gapning boshi va oxiri o'rtasidagi sintaktik aloqaning buzilishi, qurilishning siljishi (uzilishi) deb ataladi. Misol uchun:

“Xizmatda va hayotda u (kapitan Kraut) xuddi shu tilda bo'lgani kabi: u juda yaxshi xizmat qildi, ajoyib do'st, pul munosabatlaridagi eng sodiq odam edi; lekin shunchaki, inson sifatida, aynan chunki ...”⁸

Anakoluf og'zaki nutqqa xosdir. Rasmiy qoidalarining har qanday buzilishi singari, u ham tinglovchilar e'tiborini bayon mazmuniga qaratadi, bu ifoda vositasidir. Masalan, "shubha qilayotganlar, biz ularga reklamani yo'naltirishimiz kerak", "siz armiyasizmi yoki qayerdasiz? (piyoda askarlari hazili)", "va bir qator marvaridlar yuzlarini yoritadi" (she'riy anakoluf).⁹

Bundan tashqari anakolufni gap tuzilishidagi grammatik bo'shliq, gapning oxiri tuzilishi bilan boshlanishi o'rtasidagi nomuvofiqlik desa ham bo'ladi. Anakoluf katta yoki kichik darajada barcha tillarga xosdir. Bu so'zlashuv nutqi va badiiy adabiyotda mavjud bo'lgan uslubiy va sintaktik vositalardan biri bo'lib, unda mantiqiy ma'noda ekspressiv boshlanish hukmronlik qiladi.

Gapdagi sintaktik kelishmovchilik hodisasi sifatida anakolufni amfiboldan va adabiy tilning morfologik va grammatik me'yorlarini buzadigan soletsizmdan ajratish kerak. Gap bo'laklarining sintaktik nomuvofiqligi prinsipiga asoslangan anakolufga yaqin boshqa uslubiy vositalar - amfiboliya va soletsizm. Amfiboliya, ifoda ma'nosini buzmaydigan anakolufdan farqli o'laroq, bayonotning noaniqligi, polisemiyasini ta'minlaydi.

Soletsizm nutqning noto'g'ri burilishi deb hisoblanadi va lingvistik me'yorlarning buzilishini anglatadi, u ko'pincha lingvistik ma'noda anakoluf bilan mos keladi.

⁸ [Толстой](#) Л.Н. Севастополь в августе 1855 года. –М.: “DirectMEDIA”, 2021. – С.91.

⁹ [Ильинский С.](#) Нейролингвистическое программирование. – М., 2006. – С.15.

Shoirlarning she'riy satrlarida ko'pincha ish, vaqt va fe'l shakllari o'rtasida nomuvofiqlikni, shuningdek, adabiy tilning morfologik yoki grammatik me'yorlarining buzilishini topish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 胡波刘。实用现代汉语语法。 – 北京 2004年.
2. Драгунов А.А. Исследования по грамматике современного китайского языка. – Издательство Академии наук СССР, 1952.
3. Горелов В.И. Стилистика современного китайского языка. – М., 1979.
4. [Ильинский С. Нейролингвистическое программирование. – М., 2006.](#)
5. [Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов. – М., 2006.](#)
6. Крылов И.А. Сочинения в двух томах. – М.: "Гос. изд-во художественной литературы", 1955.
7. Лермонтов С. [Тучи \(«Тучки небесные, вечные странники...»\) // Полное собрание стихотворений в 2 т. – Л., 1989.](#)
8. Maykov A.N. Poems. – Br.: Strelbytskyy Multimedia Publishing, 2018.
9. Пушкин А.С. Собрание сочинений. Том 2. ГИХЛ. – М., 1959.
10. [Толстой Л.Н. Севастополь в августе 1855 года. –М.: "DirectMEDIA", 2021.](#)
11. Чехов А.П. Полное собрание сочинений и писем. – М.: "Наука", 1975.